ниң бири заманнан артта қалған оқытыў усыллары деп билди. Сонлықтан да ол бурынғы бар болған тәлим системасының унамлы тәреплерин сақлап қалған түрде оны реформалаўды усыныс етти. Ол «биз усынып атырған усыл аспаннан түскен емес, ал ескини жаңаламақдур» деп көрсетеди.

Жәдитшилик ҳәрекети тек мектеп пенен шекленип қалмастан мусылманлар руўхый дүньясының барлық тәреплерин-мектеп, медресе, баспасөз, илим, көркем өнер ҳәм т.б. тараўларды да раўажландырыўды ҳәм усы тийкарда халықтың көзин ашыўды нәзерде тутты. Нәтийжеде, көп өтпей заман руўхы менен суўғарылған жаңа атамадағы газета-журналлар, театр өнери пайда болды, әдебият тараўында жаңа шығармалар дүньяға келди.

И.Гаспирали сол дәўирде кеңнен ен жайған илимий социализм тәлийматына да өз мүнәсибетин билдирип, олардың тийкарғы шақырықларына гүман менен қарайды. «Әдалатлықты тәмийинлеў ушын жәҳән тәртибин бузыў шәрт емес, себеби ол буннан да үлкен қыйыншылықларды алып келиўи мүмкин. Ҳәр бир адамның мийнет етиўге, жерге болған, сондай-ақ тыныш жасаўға болған ҳуқықын тәмийинлеў зәрүр, лекин бул биринен тартып алып, екиншисине бериў дегени емес», - деп көрсетеди. Сондай-ақ, ол «Ҳәр кимниң ақылы, күши, қәбилети ҳәр түрли, ҳәр ким өз имканиятына қарай ырысқы табады. Енди булардың бәри тең бөлинеди дейди. Бул қандай теңлик болды? Бунда әдалатлылық бар ма? Мәмлекет ҳәм жәмийет «казарма»ға айландырылып, ҳәмме улыўмалық асханаға мирәт етиледимиш?» деп жазады [2:257].

1883-жылы 10-апрельде И.Гаспиралиниң шөлкемлестириўиндеги «Таржумон» газетасының биринши саны баспадан шығады. Газетада оның мақаласы басылып, онда «Сүйикли досларым, бизиң ушын ең гөззал ис-бул илим ҳәм мағрыйпат алыўдур. Себеби, инсанды инсан еткен нәрсениң өзи-бул мийнет ҳәм билим. Билим- мәдений турмысты жақсылаў қуралы, мәдений турмыс болса, инсанның жасаў мақсети ҳәм усылыдур....» деп жазады [2:255].

Жәдитшилердиң тийкарғы мақсети, диний қағыйдаларға тийкарланған орта әсирлик мектеплер орнына дүньялық илимлерди ана тилинде оқытыўды нийет еткен жаңа усылдағы мектеплерди ашыў, усы мақсетте сол дәўирдеги ағартыў системасын реформалаў болды. Ағартыўшылықтың жоқарғы басқышы тәризинде шөлкемлескен жәдитшилик ҳәрекети билимлендириў тараўын реформалаўды ғәрезсизлик ушын гүрестиң тийкарғы қуралы деп есаплады.

Исмайылбек балалар ушын оқыўлықлар жазып, оның «Балалар муғаллими» атлы сабақлығы 1910-жылға шекем 27 мәрте қайта басылып шығады. Бул китап 1911-жылы Бомбейде қайта басылып, оның авторы Ҳиндистанға мирәт етиледи. Францияның ең абырайлы журналларының бири «Ревю де Монде мусулман» 1920- жылы оның кандидатурасын миллет алдындағы уллы хызметлери ушын тынышлық бағдарындағы халық аралық Нобель сыйлығына усынған ҳәм бул усынысты шет мәмлекетлердеги жүдә көплеген баспасөз орынлары қоллап қуўатлаған.

Исмайылбек феномениниң және бир көриниси бул ағартыўшылықты, мәдениятты раўажландырыўда миллийликти сақлаў ҳәм қәдирлеў болды. Ҳәр бир бала сабақты өз ана тилинде оқыўы, миллий үрп-әдетлерди сақлаўы ҳәм қәдирлеўи тийис деп нәсиятлайды. Миллеттиң өзлигин көрсететуғын тәреплериниң бири-бул тил ҳәм мағрыйпат, бул екеўи болмаса, миллет еркин бола алмайды, - деп көрсетеди. Оның идеялары тез арада дүньяның көплеген мәмлекетлерине, соның ишинде Орайлық Азия үлкелерине де кеңнен таралды.

И.Гаспирали 1893-жылы Түркистан үлкесинде де болып, Самарқанд ҳәм Бухараның бир қатар зиялылары Махмудхожа Беҳбудий, Абдиқәдир Шакурий ҳәм т.б. менен ушырасады. Бухарада жәдит усылындағы мектеп ашады. Оның идеяларын Муминхожа Вобкандий, Худайберди Бойсуний ҳәм басқа да өз заманының алдынғы ағартыўшы- зыялылары қоллап қуўатлаған [3:30].

Үлкемиздиң ғәрезсизликке ерисиўинде, азат болыўында жәдитлердиң хызмети уллы. Олар халыққа жарықлық, руўхыйлық алып келди, билим жолы арқалы халықтың көзин ашыўға ҳәрекет етти. Сонлықтан да жәдитшиликтиң мәнис ҳәм мазмунын еле де тереңирек үйрениўимиз, жасларды тәрбиялаўда олардың прогрессив идеяларынан пайдаланыўымыз зәрүр.

Әдебиятлар

1. Зуннунов А. ва б.Педагогика тарихи. –Тошкент: 2002, 192-б.
2. Хошимов К. ва б. Педагогика тарихи. –Тошкент: «Уқитувчи», 1996, 447-б.
3. Жадидчилик: ислоҳот, янгиланиш, мустақиллик ва тараққиет учун кураш. Даврий туплам №1. –Тошкент: Университет, 1999, 218-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада жадидчилик ҳаракатининг пайдо булиши ва ривожланиши, унинг мақсад ва вазифалари, атоқли қрим-татар шоири ва педагоги И.Гаспиралининг ушбу ҳаракатга асос солганлиги, унинг туркий қавм олдидаги, жумладан, таълим тизимини ислоҳ қилишдаги буюк хизматлари, шу асосда мустақилликка эришиш ҳақидаги қарашлари атрофлича сўз этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы возникновения и развития, цели и задачи джадидского движения, заслуги крымско-татарского поэта и педагога И.Гаспирали как великого мыслителя и основоположника джадидского движения, его мысли по завоеванию независимости, его заслуги перед тюркоязычными народами.

SUMMARY

The article deals with the origin and development, goals and objectives of the Jadid movement, the merits of the Crimean-Tatar poet and educator Ismailbek Gaspirali as a great thinker and the founder of the Jadid movement, his thoughts on the achievement of independence, his merits before the Turkic-speaking peoples.

ДИДАКТИК ВОСИТАЛАР ТИЗИМИДАГИ АХБОРОТ МАЖМУАСИ, МАСОФАДАН ЎҚИТИШ, ТЕЛЕВИДЕНИЕ, КОМПЬЮТЕР, ИНТЕРНЕТ ВА БОШҚА МАНБАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ, УЛАРНИНГ НАТИЖАЛАРИ

Х.А.Умаров - *ўқитувчи*
Ф.А.Умарова - *ўқитувчи*
Г.Шарипова - *ўқитувчи*
Тошкент давлат педагогика университети

Таянч сўзлар: телевидение , компьютер, интернет, телекоммуникация.
Ключевые слова: телевидение, компьютер, интернет, телекоммуникация.
Key words: television, computer, Internet, telecommunication.

Жисмоний имкониятлари чекланган ва интернет тармоғи орқали масофадан туриб таълим олишга имконияти мавжуд бўлмаган, билимга чанқоқ ёшларнинг билим кўникмаларини ривожлантириш муҳим масалалардан бири хисобланади.

Таълим самарадорлигини таъминлашда масофали таълим технологиясидан фойдаланиш жуда катта аҳамиятга эга. «Масофали таълим» ва «масофадан ўқитиш» атамалари ўтган асрнинг 90-йилларидан, яъни, масофали таълим тизими шаклланган вақтдан бошлаб, мунтазам қўлланиладиган бўлди. Айни вақтда масофали таълим тизими такомиллашган бўлишига қарамай, «очиқ таълим», «масофали таълим» ҳамда «масофадан ўқитиш» каби атамаларнинг моҳияти борасида мунозаралар ҳанузгача давом этмоқда.

Педагогик адабиётларда «масофали таълим» тушунчаси ўқув ахборотларини таълим олувчига масофадан туриб, етказиб беришни таъминловчи (сунъий йўлдош, телевидение, компьютер тармоқлари ва бошқалар орқали) янги ахборот технологияларидан фойдаланишга асосланган махсус таълим хизматлари тўплами сифатида эътироф этилган.

Педагогика фани билимлар ва ижтимоий амалиёт соҳаси ривожланишининг умумий тенденцияси ҳамда қонуниятларига мувофиқ ривожланади. Шунинг учун касбий-педагогик таълим йўналишидаги чет эл тажрибаларини ўрганиш ҳамда уларнинг илғор ғояларидан миллий таълим амалиётида фойдаланиш долзарб аҳамиятга эга.

Жумладан, ўтган асрнинг 90-йилларида телеанжуманларни ташкил этиш технологияси яратилди. Телеанжуманлар аудио-, аудиографик, видео-, компьютерли шаклларида ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида, шунингдек, ўқувчиларнинг ўзлари ўртасида ҳам ташкил этилади. Телеанжуман масофадан таълим олиш имконини яратибгина қолмай, балки таълим муассасаси қандай йўналишда фаолият юритаётганидан қатъий назар, қисман таълим бериш имкониятига ҳам эга.

Телетаълим замонавий таълимда кескин ўзгаришларни содир этмоқда. Бугунги кунда телетаълим негизида замонавий таълимнинг янги ташкилий шакли – виртуал университетлар ривожланмоқда. Ўқув мақсадларини амалга оширишда фойдаланиладиган телеанжуманлар технологиясига эга бўлган таълим тизими қайта қурилмоқда. Бундай технологиялар талабалар гуруҳлари ҳамда мустақил таълим олувчиларга муайян масофадан туриб, ўқитувчилар билан, шунингдек, ўзаро мулоқотга киришиш имконини беради.

Бу каби замонавий телекоммуникация воситалари босма матнлар, аудио ва видеотасмалар ўрнини босувчи компьютерли ўқув дастурлари билан тўлдирилади.

Сўнгги ўн йилликлар давомида узлуксиз таълим воситаси сифатида масофали таълим ривожи дунё ҳамжамиятининг диққат марказида бўлди.

Бугунги кунда PBS-TV оммавий телекўрсатувлар тизими доирасида миллиондан ортиқ талабалар ўқитилмоқда. Катта ёшдагиларни ўқитиш дастури фан, бизнес ҳамда бошқарув курсларини ўз ичига олади. Кеннеди-Вестерн университетида ташкил этилувчи масофали таълим дастури таълим хизматлари орасида алоҳида ўрин тутади. Дастур халқаро жамоатчилик томонидан тан олинган даражада билим олиш истагида бўлган бизнесмен ва банкирлар учун мўлжалланган. Майк Харт томонидан бошқариладиган Иллинойе штати Бенедикт коллежи «Гуттлер берг» лойиҳаси ASCH-файллар кўринишида классик асарларни иложи борича, кенг аудиторияга етказиш мақсадини ўз олдига қўяди (FTP-архив - mrcnext.cso.uiuc.edu)

Америка таълим хизматларининг таълим хизматлар бозорида тақдим этилишида BMI (Business Management International) – Калифорния штатида (АҚШ) Сан-Франциско шаҳрида қароргоҳига эга ихтисослаштирилган Америка консалтинг компанияси алоҳида фаоллик кўрсатмоқда.

Шундай қилиб, Ғарбда масофали таълим ривожининг асосий тенденцияси тақдим этилаётган таълим хизматларининг кўплиги, кенг қамровлилиги ва хилма-хиллиги билан белгиланади, деган хулосага келиш мумкин. Шунингдек, масофали таълимнинг ривожи ахборот ва телекоммуникация технологияларининг ривожланиши билан боғлиқ.

МДҲ давлатларида таълим миллий тизимлари ривожи таянч тамойилларининг умумийлиги уларда қўлга киритилаётган ижобий тажрибаларни ўрганиш, улар асосида миллий таълим тизимига масофали таълимни татбиқ этиш ҳамда илғор шакллардан самарали фойдаланиш имконини беради. Россия Федерациясида масофали таълим нисбатан жадал ва кенг кўламда ривожланган бўлиб, бу борадаги тажрибалар МДҲ давлатлари учун йўлланма бўлиши мумкин.

Россия Федерациясида масофали таълимнинг ривожи давлат бошқарувига асосланганлигини таъкидлаш зарур. Бу мамлакатда 1994 йилда масофали таълимнинг ягона тизимини яратиш ва ривожлантириш концепцияси қабул қилинди. Концепцияга биноан давлат масофали таълим соҳасида инновацион лойиҳаларни қўллаб-кувватлаш йўли билан хусусий ташаббусларни бошқаради. Масофали таълим лойиҳаларини амалга ошириш жараёнида давлат ҳамда нодавлат ташкилотлари бирдек иштирок этадилар. Бу ўринда Москва давлат иқтисодиёт статистика ва информатика университети, Масофали таълим Евроосиё Ассоциацияси, Халқаро таълим Ассоциацияси ва Россия Ахборот тизимлар ИТИ катта ҳисса қўшмоқда. Москва давлат иқтисодиёт статистика ва информатика университети қошида айни вақтда масофали таълим Федерацияси маркази ташкил этилган. Масофали таълим технологиялари Москва давлат университети, Санкт-Петербург давлат университети, Москва Авиасозлик институти ҳамда Москва давлат иқтисодиёт статистика ва информатика университетларининг ўқув жараёнига фаол татбиқ этилмоқда.

Россия Федерациясида Кембриж гуманитар университети билан ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома имзоланган. СПбДУ офиси оптик толали алоқа билан Кембриж шаҳрига уланган бўлиб, сунъий йўлдошлар ёрдамида Россиянинг 134 шаҳарида ҳамда МДҲ давлатларидаги 42 та филиал орқали таълим олувчилар Кембридж гуманитар университетида ташкил этилаётган таълим жараёнида қатнашиш имкониятига эга бўлдилар.

Россия Федерациясида профессионал хостинг билан ҳамкорлик қилиш асосида виртуал www-серверлар сифатида қуйидаги ресурслар юзага келди:

- Карелия виртуал педагогик олий таълим муассасаси;
- “Замонавий педагогика” (РГПУ, педагогика кафедраси);
- “Сенинг чўққиларинг” (РГПУ, акмеология кафедраси);
- проф. С.А.Гончаровнинг виртуал семинари (РГПУ);
- “Письма ва Emissia off-line” илмий-педагогик журнали;
- Walker-Peter Россия-Америка педагогик ассоциацияси.

Санкт-Петербург давлат техник университети, Буюк Британия, Франция, Бельгия, Испания, Италия, Швейцария, Польша университетларининг бир қатор халқаро семинарлари ва телеанжуманларида иштирок этмоқда. Бу каби анжуманлар EUTELSAT ва INTELSAT корсорциумлари орқали телевизион сунъий йўлдошлари асосида ташкил этилмоқда.

Ҳозирги кунда МДҲ давлатлари бўйича бир миллионга яқин таълим олувчиларгина масофали

таълим асосида билим олмоқда. Мисол учун, 40 та муҳандислик йўналишидаги таълим муассасаларидан иборат консорциумни шакллантира олган Миллий технологик университет ўтган асрнинг 90-йилларидаёқ, масофали таълим методи асосида 1100 нафар талабаларни магистр даражасида тайёрлаб берди.

Британия таълим хизматлари бир неча йиллар давомида Британия очиқ университети – "ЛИНК" масофали таълим халқаро маркази ҳамкорлигида МДҲ таълим бозорига кирмоқда. Россия таълим академияси (РТА) масофали таълимни педагогик жиҳатдан қўллаш йўлида кенг кўламли ишларни ташкил этмоқда.

Масалан, Е.С.Полат раҳбарлигида масофали таълимнинг назарий асослари ва амалий курс дастурлари, методик манбалари тайёрланмоқда.

РТА Ахборотлаштириш институтида проф. И.В.Роберт раҳбарлигида Россия ва МДҲ давлатларида ягона таълимий ахборот муҳитини яратиш йўлида тадқиқотлар олиб борилмоқда, дифференциал таълим ғояларини ривожлантириш учун телекоммуникациялардан фойдаланиш бўйича ҳамда мактаб – педагогик олий таълим муассасаси – аспирантура таълими инфратузилмасини ташкил қилишда маълум ютуқларга эришилди. Бошқарув Давлат академияси БДАда масофали таълимни ривожлантириш асосий вазифаси сифатида кундузги таълим олувчи талабаларнинг электрон ўқув дастурларидан фойдаланишларига имкон берувчи ўқув-методик материаллардан фойдаланишга тезкор киришни таъминлаш муаммосини ҳал этади.

Россия Федерациясида масофали таълим ҳолатини қисқача таҳлил қилиш қуйидаги хулосаларга келиш имконини берди:

- давлат ягона масофали таълим тизимининг яратилишини ҳар томонлама қўллаб-қувватлайди ва бу жараёнда фаол иштирок этади;
- мустақил таълим тизимларининг ташаббуслари таълим, жумладан, сиртқи таълим соҳасида миллий анъаналарни мустаҳкамлашга асосланади;
- масофали таълим телекоммуникация воситаларининг ривожи ва ахборот технологияларининг узлуксиз таълим тизимига татбиқ этилиши билан параллел равишда ривожланади.

Ўзбекистон Республикасида бугунги кунда ахборот-коммуникация технологияларидан таълим ҳамда ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш, ривожлантириш мақсадида самарали фойдаланилмоқда. Хусусан:

- Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги (ЎзААА) томонидан Интернет тармоғида Миллий ахборот-излаш тизимини яратиш ва таълим ёки янада кенгроқ ижтимоий-маданий ахборот ресурсларини шакллантириш бўйича тадбирларни ташкил этишда;
- Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан (ОЎМТВ) республиканинг барча олий таълим муассасаларини ягона ахборот тизимига бирлаштирувчи корпоратив тармоқни ривожлантириш жараёнида;
- таълим муассасалари учун маълумотлар узатиш миллий тармоғи, жумладан, Internet тармоғига уланиш имкониятини яратиш жараёнида;
- "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати томонидан республикада Интернет тармоғидан жамоавий фойдаланиш шаҳобчаларини ташкил этишга оид дастурни амалга ошириш жараёнида.

Ҳулоса қилиб айтадиган бўлсак, жисмоний имкониятлари чекланган ва соғлиқларида бироз муаммолари мавжудлиги туфайли таълим муассасаларига мунтазам қатнай олмайдиган ёшларга билим ва кўникма беришда масофавий таълимнинг бир бўлаги бўлган телевидение орқали билимлар бериб бориш ва телефон ёки СМС ёрдамида уларнинг билимларини текшириб бориш имкониятлари мавжуд. Бу эса барча ёшларни таълим жараёнига қамраб олиш билан бир қаторда, уларда такрорлаш ва янги билимларга эга бўлиш имкониятларини яратади.

РЕЗЮМЕ

Турли сабабларга кўра таълим муассасаларига бора олмайдиган ёшларни эътибордан четда қолдирмаган ҳолда таълим бериш ва уларнинг келажакда ўз ўринларини топишларида кўмаклашиш, шу билан бир қаторда таълим самарадорлигини ошириш мақсадида масофадан туриб телевидение ёрдамида таълим бериш мақбул усуллардан бири хисобланади. Мақолада ушбу таълим афзалликлари баён қилинган.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о внимании молодёжи, которая по разным причинам не в состоянии посещать учебное заведение чтобы получить образование. Говорится также об оказании им помощи найти место в жизни в будущем, и о необходимости использования дистанционного обучения с помощью телевидения, считающимся одним из эффективных методов в целях повышения результативности образования.

SUMMARY

The article deals with the issues of attention to the youth that are not able to attend the educational establishment because of different reasons. It is emphasized the necessity to help them find their place in life in future and using the distance learning with television, with the purpose of achieving success in education.

ЗНАЧЕНИЕ РОЛИ ИСКУССТВА В СОВРЕМЕННОМ ПОНИМАНИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Т.В.Уразимова - *кандидат искусствоведения*

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

Таянч сўзлар: бадиий санъат, педагогика, ижтимоий жараён, ўкитиш жараёни, методология, ўкитиш усуллари, инновацион технология, ижодкорлик.

Ключевые слова: художественное творчество, педагогика, социальный процесс, учебный процесс, методология, учебная форма, инновационная технология, творчество.

Key words: artistic creation, pedagogics, social sphere, education process, methodology, education methods, innovative technology, creativity.

Актуальным вопросом образовательного процесса на современном этапе является создание условий для воспитания творческой личности, готовой к диалогу, сотрудничеству и сотворчеству в различных сферах жизни.

Для достижения цели и задач преподавания изобразительного искусства важнейшую роль играет педагогическое мастерство учителя, заключающееся в следующем:

- несомненное следование принципам гуманистической педагогики;
- высокий уровень научно-теоретической подготовки;
- свободное владение приёмами и средствами организации образовательного процесса, механизмом мотивации на включение учащихся в художественно-творческую деятельность;
- использование в работе многообразных форм художественной деятельности;
- обязательное владение методами искусствоведческого анализа;